

I

"Coneguem Catalunya"

El Collsacabra (Osona)

5 abril 1981

SIG	AET									
CCC	1981	0405	-	001	/	1				

EL COLLSACABRA

Benvinguts.

Dintre de l'ampli ventall de possibles activitats que podríem portar a cap la Secció de Cultura de l'A.E.Talaia, se'ns va acudir organitzar excursions, per tal de donar a conèixer als nostres associats una sèrie de llocs del nostre país.

No s'havia de tractar però, d'una pura caminada, sinó d'intentar profunditzar en el coneixement del país que es trepitja, tant en els aspectes geogràfics, històrics i artístics com botànics, folklòrics etc.....

Aquesta d'avui és la primera experiència, el lloc ens va semblar molt atractiu perquè reunia una colla de condicions que varem considerar òptimes.

Tot preparant-la, els organitzadors ens vam prometre que hi tornarien més d'una vegada.

Es tracta d'una comarca que reuneix l'encant de les coses grandioses i impressionants (cingleres i salts d'aigua), i té la nostàlgia d'un passat que ja no tornarà (Sau i Susqueda), acompanyat tot d'un problema ecològic d'actualitat (jaciments d'urani), tot això respira entre boscos d'alzines, sorolls de salts d'aigües i serres mecàniques que tallen els castanyers.

Nosaltres hi hem posat tota la il·lusió i ens agradaria que ens poguessim tornar a trobar tots en una propera excursió.

Bon viatge

SECCIO DE CULTURA
de l'A.E.TALAIÀ

GEOGRAFIA

La comarca del Collsacabra està situada entre la Plana de Vic i la Vall d'Hostoles, per sobre del riu Ter, i constitueix una sèrie d'altiplans encinglerats que hi donen una imatge característica, formant part de l'enumenat Sistema Transversal Català. S'esten entre els 900 i 1.300 metres d'alçada, amb una extensió de 12 Km. aproximadament. La cinglera que la separa de les Guilleries té de 300 a 400 metres de desnivell, amb unes cotes màximes de 1.123 metr. al santuari del Far, i 1.186 a l'Avenc.

Aquesta particular estructura fa que els rius que la travessen, la major part afluents del Ter, hagin de saltar grans desnivells; ocasionant els típics salts d'aigua i gorgs, com són el de Sallent i el de la Trapa, respectivament.

El Collsacabra, no constitueix pas una comarca administrativa dins la divisió geogràfica acceptada actualment a Catalunya; doncs pertany a la comarca d'Osona la seva part occidental, i a la Selva la part Oriental. Però, geogràficament forma una unitat ben diferenciada i amb una personalitat pròpia que creiem cal respectar.

Les comunicacions de la comarca són, bàsicament, la carretera de Vic a Olot, des de la qual surten alguns braços per arribar als pobles més apartats.

El nucli de població més important és l'Esquirol (10.304 hab. el 1.970). El nom oficial del pobles és Santa Maria de Corcó, que correspon al de la parròquia.

Dintre el terme municipal, hi ha l'altiplà i santuari de Cabrer, que ha donat el nom a la comarca. També són importants, Rupit (243 hab. el 1.970), i Tavertet (273 hab. el 1.970).

Deixant a part el turisme d'aquesta zona deguda a l'expansió automobilística observada aquests darrers anys, l'activitat tradicional de la comarca és l'agricultura, sobretot les plantacions de cereals, i la ramaderia aprofitant els prats naturals existents.

També, però amb menys importància, l'explotació forestal. A l'Esquirol hi ha una petita activitat tèxtil.

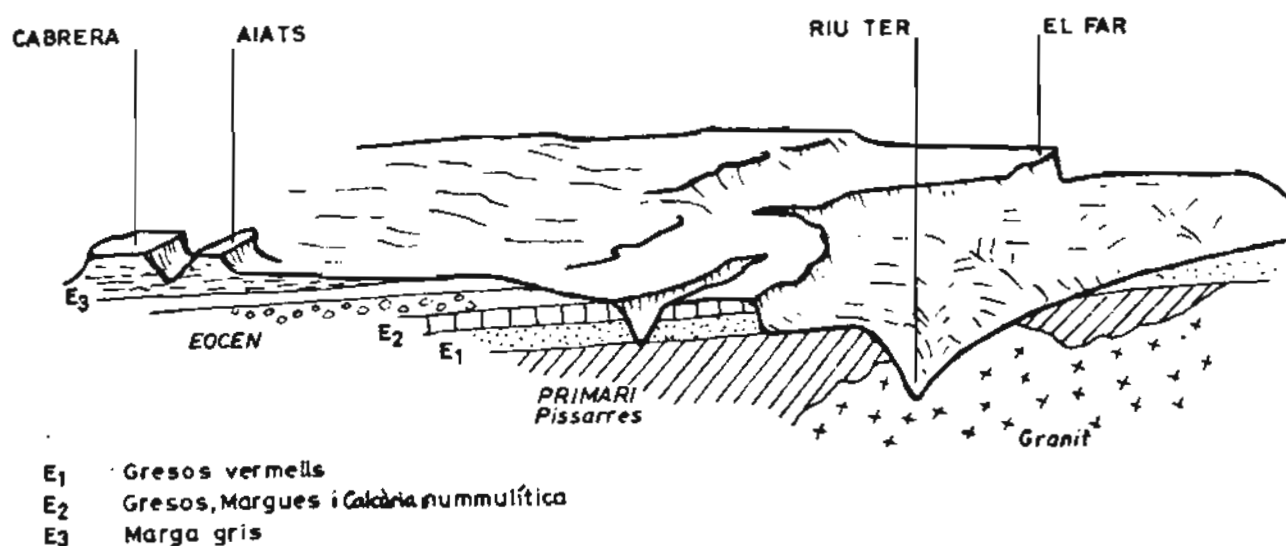
Tota la comarca és plena de masies que, en la major part, estan deshabitades; excepte aquelles que es troben a prop de la carretera.

GEOLOGIA

Els materials que caracteritzen la zona són pràcticament eocènics, o sigui, de principis de l'època terciària; constituïts per gresos vermells que formen la base de les cingleres i que corresponen als materials més antics de l'època, gresos, margues i pedra calcària nummulítica de color clar, que formen les parets i parts altes de les mateixes; i en un altre pla, les margues grises.

Tot això forma estrats quasi horitzontals que descansen sobre materials paleozoics, i encara més antics, formats per roques molt metamorfitzades (pissarres). Apareixen en un altre nivell roques plutòniques com el granit.

La regió està limitada per importants falles, com la Vall d'Hostoles, al nord, que limita el Cabrerès amb la Selva i la Garrotxa.

HIDROLOGIA

El riu més important de la regió és el Ter, on hi desguassen la riera de les Gorges, la riera de Rupit i el torrent de l'Om entre d'altres; que han de saltar les cingleres i ocasionen els salts d'aigua que hem vist en el cas de la riera de Rupit.

A la Vall d'Hostoles hi corre el riu Brugent, també afluent del Ter, i desguassant una mica més avall d'Amer.

Actualment la vall del Ter està totalment transfigurada per la construcció dels embassaments de Sau (117 milions de m³), Susqueda (230 milions de m³), i el Pasteral; que regulen el subministrament d'aigua a Barcelona i la seva zona d'influència.

La vegetació correspon als trets generals del clima. Podem assenyalar com a característic que la FAGEDA ocupa extensions importants

a les parts altes, i preferentment, a les obagues. Així, per exemple, el Puig del Bac de Collsacabra fins al Cingle de l'Avenç.

El bosc de FAIG, que encara no té fulla; d'aspecte magestuós i compacte canvia completament d'una època de l'any a l'altra. Ara nosaltres els veurem sense fulla i podrem observar les plantes herbàcies que comencen a brotar al sota-bosc.

Domina l'EL.LEBOR VERD (*Helleborus viridis*), que sol viure a les riberes i els boscos humits. És una ranunculàcia que brota a l'hivern i s'aseca a l'estiu o la tardor. Tenen unes flors verdoses compostes de cinc sèpals mes llargs que els estams, mentre que els pètals s'han convertit en nectarífers.

En el reduït estrat arbustiu, destaquem el BOIX (*Buxus sempervivens*) i el GREVOL (*Ilex aquifolium*). El boix sol, prefereix els terrenys calcaris on creix amb relativa abundància. Quasi sempre d'aspecte arbustiu, es manté verd durant tot l'any. Té les branques i les fulles oposades, enteres i bastant dures.

El GREVOL, sobradament conegut per la seva utilització decorativa per Nadal, es caracteritza per les seves fulles rígides, dures, brillants, ondulades, amb dents fortes i punxants; persistents tot l'any. Fa flors blanques, i els fruits, rodons i vermells.

L'elevada humitat que es dona dins la fageda, fa que hi trobem bastant exteses, diverses falgueres; com la FALGUERA MASCLE (*Dryopteris filix-mas*),

que és una de les falgueres més robustes del país. Sol també ocupar les voreres del riu. De característiques anàlogues, és la FALGUERA FEMELLA (*Athyrium filix-foemina*), si be aquesta té les fulles més retallades.

De les plantes herbàcies hom en troba que son corrents com l'HERBA FETGERA (*Anemone hepatica*), ranunculàcia de fulles trilobades molt característiques, de flors blanques, violetes o, rarament rosades. Floreix amb les primeres plantes de la primavera i és abundosa, normalment als boscos caducifolis humits.

A la vora d'indrets humits de boscos i riberes, trobem també la CAMPANETA (*Campanula trachelium*), de tija dreta, angulosa i peluda.

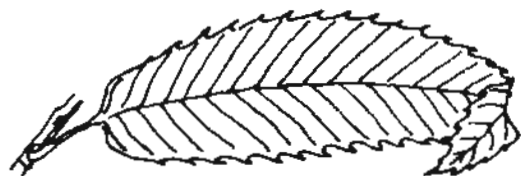
Les flors, de color blau, són relativament grosses (de 3 a 5 cms.), amb cinc lòbuls ciliats.

Al Collsacabra, molt més humit que les Guílleries, domina el bosc d'arbres caducifolis. L'arbre predominant en els solells i en els indrets d'exposició variada més baixes, és el ROURE MARTINENC (*Quercus pubescens*), que sovint es barreja amb l'avellaner i amb altres arbres caducifolis. En la resta domina el FAIG, la BRUGUEROLA (*Calluna vulgaris*), i la FALGUERA (*Pteris aquilina*), moltes vegades clapades de BEDOLLS (*Betula pendula*), ocupen els sòls àrids, allà on les antigues fagedes han estat destruïdes. Entre aquests boscos de faigs i roures s'estenen pasturatges estimats pel bestiar. Cal indicar que prop del santuari de la Salut hi ha un dels boscos més importants de Bedolls.

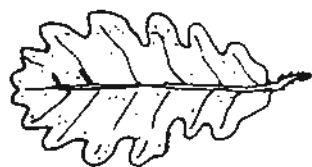
Farem una menció breu de les associacions roderals que es fan a les voreres dels camins, camps, etc.; on trobem sòls rics en productes nitrogenats. Aquestes les observarem a la sortida de Rupit fins a trobar la rie-

margaridoia
(*Bellis perennis*)

fulla de castanyer
(*Castanea sativa*)

fulla de roure martinenc
(*Quercus pubescens*)

fulla de faig
(*Ficus silvatica*)

ra. Són la VERONICA (*Veronica persica*), BOSSES DE PASTOR (*Capse'la bursa-pastoris*), coneguda pel seu fruit triangular; el PIXALLITS (*Taraxacum officinale*); les ORTIGUES; la RAVENISSA BLANCA; els LLETSONS, etc.

Cal observar també, les MARGARIDOIDES (*Bellis perennis*), que trobarem davant l'ermita de Sant Pau de Fornils. Pertany a la família de les compostes; les flors centrals són grogues i les lígules externes, blanques o roses, sovint tenyides de púrpura a la part més externa. Floreix tot l'any però, sobretot, a la primavera.

El ROURE MARTINENC forma rouredes plenes d'arbusts: XUCLAMEL (*Lonicera xilosteuum*), de flors blanques, de dues en dues, cada parella a l'extrem d'un peduncle curt el qual neix a l'axil·la d'una fulla; el MARXÍVOL (*Helleborus foetidus*); el LLORERET (*Daphne laureola*) petit arbust que es triba també a l'alzinar muntanyenc. Forma unes tiges dretes molt flexibles que sostenen fulles només a la part superior; el SANGUINYOL (*Cornus sanguinea*), característic per les seves fulles oposades, de nervis paral·lels i vermelles del costat on toca el sol.

A les Guillerries, el bosc més extens és l'alzinar muntanyenc, de caràcter marcadament mediterrani. És un arbre vigorós (20 metres d'alçada màxima), amb les fulles persistents, relativament llargues, estretes, endurides i peludes per la cara inversa. A part del Grèvol i el Lloreret ja comentats, els arbusts més significatius de l'alzinar són l'ESTEPA (*Cistus salvifolius*); el GINEBRE (*Juniperus communis*), de fulles en forma d'agulla i fruit madur de color violaci, utilitzat per aromatitzar el famós aiguardent de ginebre; els BRUCS; i el GALZERAN (*Ruscus aculeatus*), arbust que no sobrepassa el metre d'alçada, tot ell verd, de flors petites que neixen d'unes falses fulles les quals donen pas els fruits, rodons i vermells, d'aspecte

molt vistós. Utilitzat per decoració en l'època nadalenca.

Hi ha algunes falgueres molt vinculades a l'alzinar, com la FALZIA NEGRA (*Asplenium adiantum nigrum*); i la FALGUERA AQUILINA (*Pteris aquilina*), d'aspecte arbustiu, amant de terrenys silicis que en assecar-se, a l'hivern, es torna de color marró fosc i, en aquestes condicions destaca amb el verd de l'alzinar.

L'alzinar va acompanyat d'alguns pins: el PI ROIG (*Pinus sylvestris*); i el PI PINYONER (*Pinus pinea*), segons els indrets. El Pi Roig es caracteritza per la seva fulla curta, escorça rogenca i pinya triangular; i el Pi Pinyoner per la fulla més llarga, pinya rodona i capçada en forma de parasol. Aquests dos pins no s'han de confondre mai amb el PI BLANC (*Pinus halepensis*), d'escorça blanquinosa, pinyes conico-triangulars i capçada esclarissada. En els obacs abunden les plantacions de CASTANYERS, que podreu observar en el trajecte amb autocar des de Sant Martí Sacalm fins Amer; caracteritzats per la seva escorça gris-fosca al principi i retallada després. El fruit és la castanya, continguda dins d'una càpsula molt espinosa.

El CASTANYER és un arbre introduït fa molt de temps. La seva adaptació ha estat completa fins el punt que neix de forma espontània a molts llocs. A vora els riberals hi abunden els VERNES.

El Collsacabra, conserva doncs encara una meravellosa riquesa arbòria, la més bella botànica de les comarques del pre-Pirineu. Josep Me de Sagarra, en un cant d'un dels seus poemes més vastos, ha enumerat amb un admirable sentit realista, aquesta botànica. L'hi diu:

La soca de l'alzina, front de vella,
i el faig verd d'aigua i enamoradís,
i el roure, fulla seca i cassanella,
i el pollancre estirat i socallís,
i el vern, música fonda i copa viva,
i el trèmol, que no atura el tremolor,
i el beç, fulla de neu i tronc d'oliva,
i el pi, grapada verda de verdor,
i el castanyer, encantada pampolada,
i el freixe, que és tot nervi i brancadret,
.../...

.../...

i l'om, trena rissada i refileda,
i més amunt, la pompa de l'avet.

FAUNA

La fauna és poc ferèstega. Avui dia, com a animals superiors, podem fer esment de les guilles, senglars, teixons, gats mesquers i algun depredador semblant com el gorjablanc.

Hi ha abundància de conills, esquirols i alguna llebre, però la caça incontrolada gairebé les ha fet perdre.

La resta d'animals són els comuns, entre els que destaca tota mena de rates i ratolins bosquetans i de casa, eriçons, alguna mustela, etc.

On hi ha molta varietat és en els ocells. La seva llista seria llarguíssima: mallarenques, reiçons, enganyapastors, pica-soques, merles, rossinyols, pinsans, verdums, caderneres, passarells, etc. Com ocells típics cal esmentar les gralles, que nien en els penyals i tenen un crit breu, nassal i sonor; també hi ha ducs i corbs. Algú ha vist alguna vegada l'àguila roquera, però és l'esperver el que ronda vigilant entorn de les masies per malmetre l'aviram. Menys esquerpes són les puputs i les garses. De nit, les òlibes i els mussols, amb el seu xiular poden donar algun ensurt, però tots són a la llarga benefactors i bons companys que alegren la solitud i donen vida al bosc.

CLIMA

La manca periòdica d'observacions meteorològiques d'aquesta zona impideix donar dades concretes. Basant-se en les observacions esporàdiques realitzades, hom dedueix que l'índex pluviomètric és superior als 1.000 litres per metre quadrat i any; amb un mínim hiver-

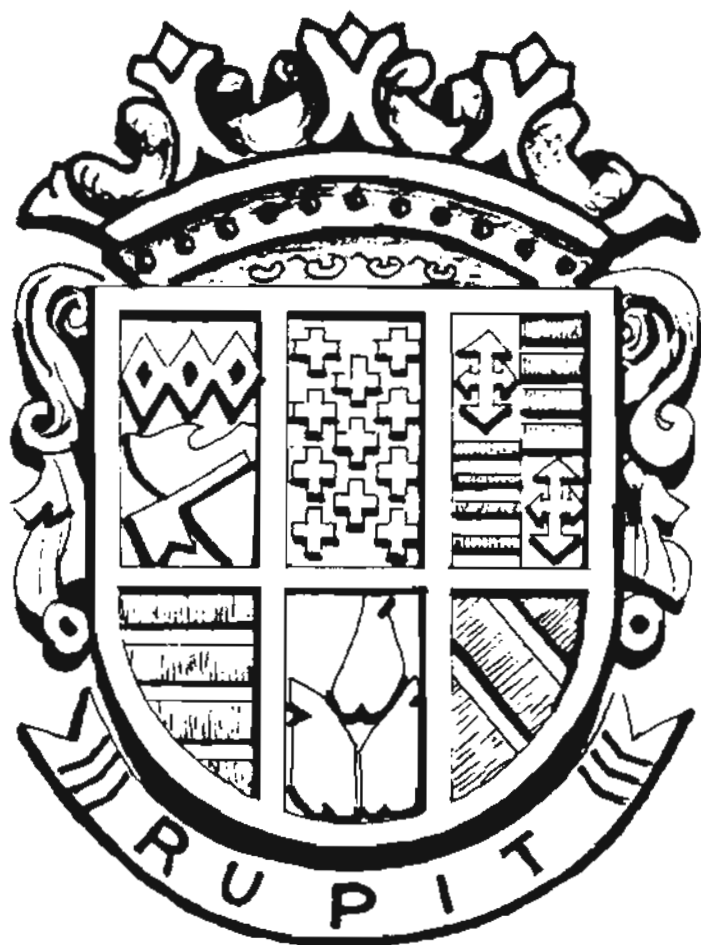
.....
 nal i un màxim estiuenc. A tall d'exemple, Rupit, durant l'any 1.960, enregistrà un total de 1.473 litres per metre quadrat.

Les precipitacions nivoses hi són freqüents i irregulars, amb període de innivació molt breu. El perill de glaçades s'estén des del mes de novembre fins el març.

Les temperatures hi són baixes durant tot l'any; si bé depén de l'altura i l'orientació solar de les vessants (pot observar-se la diferenciació de les espècies vegetals). Al cor de l'hivern i de ratonada s'arriba fàcilment als -10° C.

En el llit de la vall encaixada del riu Ter hi sovinteja la boira i per les altures la boira baixa s'arrossega plàcidament per la cimera. Aquesta humitat atmosfèrica caracteritzada pels núbols i la boira, ensems de la pluja, ha facilitat la persistència d'aquest tipus de vegetació atlàntica o nòrdica, a les zones altes i l'obaga.

RUPIT

Diffícilment pot trobar-se en el nostre país una població que com Rupit hagi sabut conservar la seva integritat i hegemonia arquitectònica d'origen medieval.

La presència humana dins la seva rodalia és antiquíssima; i en són testimoni els monuments megalítics descoberts en les seves proximitats, tal com els dòlmens de Camp-sa-l'Arca, Puig-ses-Pedres i Sant Corneli; les tombes

antropomorfes del Bassis, de l'Avenc de Tavertet i de Cantallops; els habitants troglodites avui encara visibles en diferents llocs de la llarga cinglerada.

EL CASTELL DE RUPIT

La població actual deu l'origen a l'existència del castell roquer. Se sap que en els segles XII i XIII la població era molt escassa i el petit edícol religiós depenia de Sant Joan de Fàbregues, aleshores en plena activitat parroquial. Les pestes i malures del segle XIV deixaren la població molt reduïda, i no es va refer fins a finals del segle XVI i més esplendorosament en el segle següent, d'on provenen la major part de les actuals edificacions.

El castell de Rupit fou possessió de la casa vescomtal d'Osona, o sigui, la família Cardona, durant la major part de l'edat mitjana juntament amb el de Sant Joan de Fàbregues, nom que tingué el municipi fins l'any 1.955; passant després a diversos propietaris. Durant el segle XVI estava molt despoblat doncs només hi vivien sis o set famílies, i era propietat dels Cruïlles. El 1.681, el rei Carles

.../...

II d'Espanya creà el marquesat de Rupit.

Així doncs, degut als vaivents político-militars experimentats al llarg de la història restaren palesats en dir que han estat posseïdors del terme del castell les cases de: Cardona, Hug de Pallaró de Fornils, Vilademany i Cruïlles, Bornonvila i Aranda. Els símbols heràldics, representatiu d'una bona part d'aquestes cases senyorials, figuren en els sis quarters amb els quals està compost l'escut de Rupit, una bella reproducció del qual figura en la façana de la casa que dona entrada al carrer de la Barbacana, dit així per estar edificat damunt les barbacanes de roca, buidades per l'empenya de les aigües de la Riera.

RIERA DE RUPIT

La riera de Rupit junt amb la de les Gorgues, constitueixen unes vies fluvials de muntanya que no tenen parió en l'interior de Catalunya. Formada part a part de la vila en conjuntar-se diferents rieres que s'originen en les altes cotes del Puig de Rajols, del Bac, del Pla d'Aiats, de la serra dels Matons i dels calms del Coll de Pruit, a partir del Molí de Soler i fins que les seves aigües s'estimen en el cèlebre Salt de Sallent, el seu curs aconegostat i abrupte entre penyals de vistoses configuracions, es desenrotlla formant successius saltants, gorgs i rebeigs, cadascun d'ells amb singularitats pròpies.

En un recorregut no superior als dos quilòmetres de la riera de Rupit, des del Molí del Soler, fins el

.../...

Gorg del Diable on s'estavellen les aigues del Salt de Sallent, senyala un desnivell de més de 500 metres, cosa que comporta l'existència de la sèrie de salts i cascades com els del Molí del Rodó i de la Pomareda, en altre temps aprofitats per la successió de molins fariners.

CASTELL DE L' ENVESTIDA

Un dia, en un temps remotíssim, l'àngel i el diable, tot vetllant per l'arreglament de l'ànima de gent coterrània, es trobaren al cim del castell de l'Envestida, i com que tots dos no hi cabien, s'arriscaren en una fenomenal batussa. Abraonats, caigueren cinglera avall, i encara avui es veuen en les parets rocoses del Grau de la Donada les unglades del dimoni i les petjades de l'àngel, fetes en rebotre en els vaivents del camé. Lluitant aferrissadament, arribaren al Gorg de la Trapa, al peu del Salt de Sallent, i, allí, el dimoni, vençut, esmaperdut i esporuguit, s'esmunyí vers els infernals abims.

L' AGULLOLA DE SANT JOAN DE FÀBREGUES

Des de qualsevol pujol o carena dels voltants de Rupit, es descobreix arrogant i espectacular l'Agullola de Sant Joan de Fàbregues constituint un dels penyals més característics del Collsacabra.

Fortià Solà, va dedicar-hi aquestes estrofes:

Penyal descomunal,
després de la cinglera,
ets fita o ets senyal
de tanta gent feïnera
que viu per aquests cims
de roquetars i abims...?

EL PONT PENJAT

Rupi, fins hi tot, té un pont penjat. La riera que passa es feia difícil de travessar, aleshores la gent de Rupit, ideà la construcció d'un pont penjat gràcies al qual s'uneixen dreturerament ambdues espones. El pont és relativament modern. Fou construït l'any 1.945 per artesans rupitencs. Des d'aleshores, el pont, és un bon atractiu pels visitants que no volen deixar perdre l'ocasió de gronxar-s'hi.

L'església parroquial de Rupit constitueix un harmoniós exponent de l'arquitectura renaixentista, construït segons les normes imperants en el segle XVII. El corpulent i encimbellat cloquer, acabat l'any 1.869, constitueix una excel·lent talaia des d'on els seus visitants tenen l'ocasió d'admirar el bell panorama que des d'ací es contempla.

Tanmateix, a l'altar major, gaudeix d'un magnífic retaule barroc amb notables alt-relleus dedicats a la vida de Sant Esteve. Obrat pels Costa, es trobava sobrant a Sant Esteve d'Olot, per haver-se'n construït un de majors dimensions, obra d'en Penyó. Aleshores s'esqueia l'any 1.828; els administradors de Rupit l'adquiriren per 450 lliures i, desmuntat, el traslladaren a la vila sobre uns animals de bast, ascendint pel camí ral del Grau.

El retaule restà instal·lat definitivament el dia 26 de juny del 1.830 segons consta en el llibre del administradors, que encara es guarda a la parròquia.

El carrer del Fossar és un carrer cantallut, costerut i esgraonat, on se centre tota la maravella arquitectònica, genuïna i rústega que Rupit ha sabut guardar d'ençà dels seus inicis en el temps medieval. Així anomenat per haver confrontat amb l'antic fossar o cementiri, ha estat reproduït en moltíssimes publicacions, "spots" publicitaris, cinema i televisió; i és el punt preferit i majorment captat per l'estol de pintors, dibuixants i fotògrafs que amb continuïtat acudeixen a la població.

La pedra picada, els carreus o dovelles, hi són presents en tots els seus edificis sense excepció, formant portals i finestres, llindes i escuts, cantells i marxapeus, columnes i barbacanes. La pedra ho significa tot, creant una hegemonia arquitectònica com poques poblacions poden mostrar. En són un bon exemple: el portal dovellat de la Ferreria; la llinda del portal de ca l'Apotecari, en el qual hi consta aquesta bella inscripció, que traduïda del llatí diu: "Déu, de la terra va crear els medicaments, i l'home prudent no els aborreix.- Esteve Boguerie.- Any 1.683"; o bé, el Palau Notarial, on a sobre del portal dovellat hi figura un formós escut en el qual es llegeix la data (1.603), el nom (Soler), i s'hi veu perfectament

.../...

.../...

escolpit un sol, com a símbol escaient de la casa senyorial.

Assenyalem també que, al nord-oest de Rupit i prop del caseriu de la Sala, hom pot apreciar un pont de pedra de l'època medieval que traspassa d'una banda a l'altra sobre el llit del torrent del Pinós. Des de centúries enrera, dóna pas al camí ral vers el Collses-Viles. Avui dia poc practicat, degut a l'ús de la carretera.

SANTUARI DE LA MARE DE DEU DEL FAR

El santuari del Far pertany al municipi de Susqueda, comarca de la Selva; i a la parròquia de Sant Martí Sacalm. Corona el sortint més oriental d'aquesta impressionant cinglerada que va endolcint-se i perdent la seva agressivitat a mesura que s'avança en direcció al nord, sobre la Vall d'Hostoles.

Aquesta cinglera, potser la més sensacional de tot Catalunya, delimita perfectament la "comarca" del Collsacabra de la regió de les Guilleries i de la Vall d'Hostoles. Històricament, el Far és terra osonenca; propietat inicial dels vescomtes d'Osona (els Cardona), i lligada durant segles a la jurisdicció de la baronia i després marquesat de Rupit.

El santuari del Far té, pròpiament, un únic camí d'accés; puix que tots els altres camins secundaris enllacen amb el camí principal que fineix en el mateix santuari. En el punt quilomètric 38.800 de la carretera intercomarcal de Vic a Olot, i més exactament en el Coll de Condreu (1.010 m.), hi ha el trencall que amb un recorregut de 4.300 Km. acaba al santuari.

El santuari se'ns mostra ara ben restaurat i acollidor, després de les obres i millores que s'hi han fet a partir del 1.969. És un indret ideal per a passar uns dies de repós, unes convivències o unes jornades d'estudi.

HISTÒRIA

El primer document que fa referència al santuari del Far data de l'any 1.269, segons un testament d'un fill del veïnat trobat fa poc. Un altre esment segons la Butlla d'Indulgències que es va expedir a favor del santuari, data del 1.332. Però és ben segur que el Far existia ja molt temps abans; segurament a mitjan segle XIII. A l'igual de com existia Cabrera, el santuari germà del Cabrerès, que surt ja documentat el 1.144.

L'any 1.332, algú molt relacionat amb Sant Martí de Cantallops, devia fer cap a la ciutat d'Avinyó, on aleshores es trobava la Cort Papal, i va aconseguir per al santuari del Far i per l'altar de la

.../...

.../...
 màrtir Santa Fe, que aleshores es devia haver erigit dintre l'església de Sant Martí, una Butlla d'Indulgències. Aquesta butlla va ésser donada en temps del papa Joan XXII (1.316-1.334).

El 1.375 hi havia una confraria, que perdurà bastants segles. Concretament arribà a tenir en el segle XVII un miler de fidels.

Es diu que el segle XVII fou el segle d'or del santuari del Far. Per aquest temps havia quedat molt arrelat el costum que el dimarts després de Pàsqua Granada visitessin el Far en processó les set parròquies de: Sant Martí Sacalm, Sant Feliu de Pallerols, Sant Cristòfol de les Planes, Sant Cristòfol de Cogolls, Santa Maria de les Encies, Sant Andreu de Pruit i Sant Joan de Fàbregues, aquesta amb els feligresos de la seva filial de Rupit.

Recordava aquest costum el pedró erigit al 1.601 al costat de l'església del Far, on es cantaven els Èvangekis. Aquest pedró, que va subsistir fins fa pocs anys tenia vuit cares i, en set d'elles, hi tenia gravada el nom de cadascuna de les parròquies anteriors i, en la vuitena, l'anagrama de Jesús. Aquest piadós costum acabà en torn el 1.726, degut a una més de les disposicions extremadament severes i autoritàries del bisbe de Vic, Ramon de Marimon.

En el segle següent, el Far entrà en una època de decadència, degut en part al veïnatge del santuari de la Salut, erigit el 1.643 prop d'una antiga cruïlla de camins, més a prop de les poblacions grans, de més bon trànsit i on acudirien més tard les processons que abans venien al Far a demanar ésser deslliurats de tempestats i pedregades. Però l'increment d'aquell santuari és produí ben entrat el segle XVIII quan el Far es trobava ja en plena decadència.

Després de la guerra civil, el santuari tornà a trobar-se a càrrec dels rectors de Sant Martí, molts dels quals fixaren la residència al Far. Des del 1.963, la parròquia de Sant Martí deixà de tenir capellà propi. Més funest per al santuari que el temps de la Guerra Civil, fou l'abandonament que sofrí entre els anys 1.965 i 1.969, degut a la plaga moderna del gamberrisme. Durant quatre anys romangué tancat i orfe de culte. L'any 1.969 l'aspecte del Far era dessolador.

L'obra restauradora la portà a terme el bisbat de Vic. Essencialment es trobava llest el 23 d'agost del 1.970, quan va retornar-se

.../...

la imatge al santuari, retirada a Vic degut al perill d'un robatori.

L'ànima de totes aquestes millores que s'han anat fent és el seu capellà custodi, Mn. Josep Isern i Oliver, destinat al Far el 1.969, tot just a l'inici de les obres.

ART

L'església correspon a tota una sèrie de reedificacions o ampliacions i difícilment s'hi pot veure cap element estructural anterior al s. XV. La volta de canó és de pedra vista i un bon xic apuntada; per això s'acostuma a dir que és un edifici de transició del romànic al gòtic. Això no és cert, i es creu més aviat que l'església actual correspon bàsicament a l'obra que s'hi va fer a mitjan s. XV, després que l'obra anterior es va esfondrar o clivellar molt fortament en els terratrèmols que varen sacsejar la cinglera del Far i tota la contrada, amb el seu epicentre prop d'Amer, a partir del 1.425.

Després d'aquesta reconstrucció feta a mitjans s. XV, hom suposa deuria seguir la construcció d'una nova imatge, bé perquè l'anterior s'havia fet malbé amb el terratrèmol, bé perquè els nous gustos artístics aconsellarien d'esculpir-se una de nova.

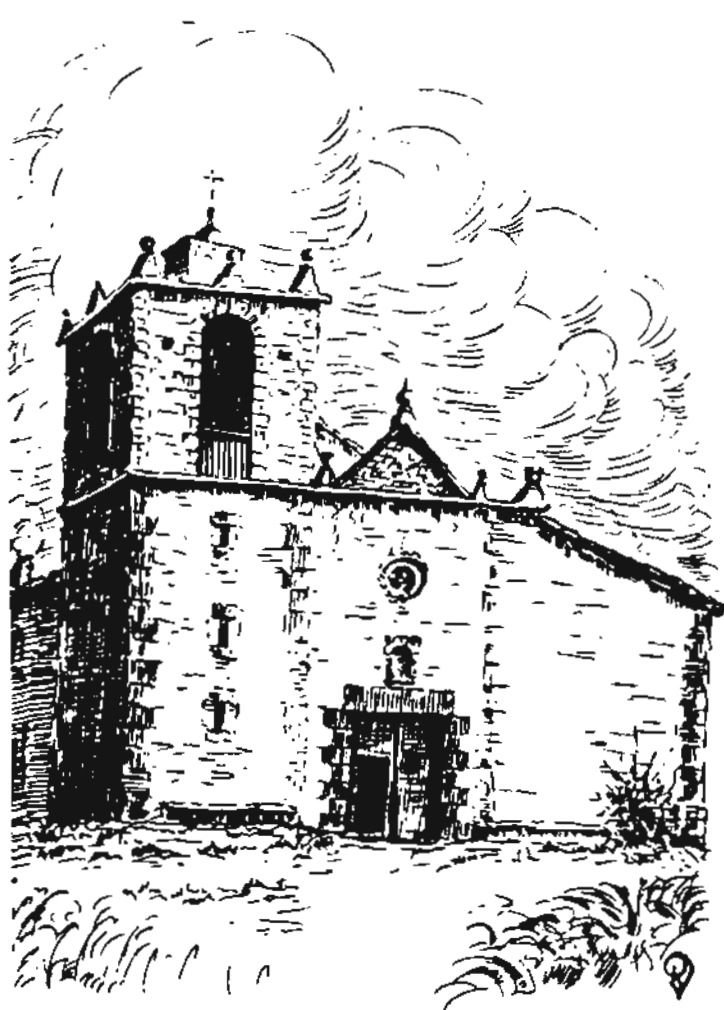
L'església actual del Far, rodejada per edificacions més tardanes, és un edifici de planta rectangular d'uns divuit metres de fondària per uns quatre i poc més d'amplada, cosa que la fa desproporcionadament fonda. És una obra massissa feta de còdols poc desbastats, amb molt morter entre ells. Ni la nau ni el presbiteri no tenen cap arc toral o resalt que trenqui la monotonia dels seus murs o la impressió de túnel que fa de bell antuvi. Malgrat tot, la rusticitat dels murs i de la volta li dona una bellesa i categoria especials.

A uns tres quarts de la seva longitud, s'obren, a banda i banda de la nau, uns arcs de pedra picada que emmarquen dues capelles laterals. A desgrat de la seva semblança, el de la banda esquerra, que corresponia a l'antiga capella de Sant Marc, ara del Santíssim, és molt més antic que el seu parió i té gravada, a la pedra clau del seu arc, la data del 1.648, mentre que el d'enfront, que es comunica per una

.../...

porta amb l'hostatgeria, fou fet el 1.834, i el seu altar era dedicat a Sant Adjutori abat. Ambdós arcs, per la seva gran alçada, han mutilat un xic l'arrencada de la volta de l'església en la seva part superior.

L'església, per trobar-se entre dos cossos més tardans d'edificació, no té cap finestra i rep tota la seva llum pel rosetó o ull de bou de la façana i ara també a través del modern cancell de vidre que, a la vegada que l'aïlla del fred exterior, li permet de rebre tota la claror del portal d'entrada.

Com que l'església guarda l'orientació típica de les esglésies romàniques, té el presbiteri a llevant i la façana actual es construí vers el 1.726, poc després de fet el campanar, que té gravat la data del 1.720.

La façana de l'església és molt austera, si bé que no mancada de gràcia: té un gran portal quadrat amb llinda i muntants de pedra una capelleta sobre seu, en la qual per donació d'uns devots, hi ha actualment una imatge de Sant Jordi, i, més amunt, una pedra, en la qual amb prou feines es pot llegir la inscripció STELLA MARIS, relacionada evidentment amb l'advocació de Far o amb la llegenda que diu que el santuari fou bastit per homes de la mar. Un gran rosetó o ull de bou de cercle refondit completa l'ornamentació de la façana, que té un coronament o pinacle triangular amb una creu al capdamunt i uns pilonets amb boles de gust netament barroc.

Abans el campanar acabava amb un coronament piramidal de pedra picada que en part fou destruït per un llamp el 1.754. Un altre

llamp tornà a malmetre el campanar el 1.823, i, aleshores es va deixar pla, amb un terradet a dalt i una garita per a soport del parallamps.

La imatge de Santa Maria és el tresor més valuós, artísticament i sentimentalment, del Far. Es tracta d'una imatge d'alabastre de poc més d'un metre d'alçada (105 cms.) i és una de les millors icones marianes que conservem del final del període gòtic. Fou esculpida en un moment en que s'havia abandonat l'antic hieretisme heretat del romànic i també quan el cànon clàssic imposat pel gòtic d'arrel francesa havia cedit per incorporar a les imatges actituds més humanes i de sentor localista.

Ara per ara, no és possible encara de determinar l'època més exacte ni l'autor o taller on es va fer; la relativa escassetat d'imatges d'aquest període no permet altre cosa que datar-la entre mitjan segle XV i el final del mateix segle.

Santa Maria del Far se'ns mostra com una reforçada matrona de peu dret, sense cap vel al cap, tocada només d'una esvelta corona règia de la qual devalla una abundosa i ondulant cabellera daurada. Vestida amb una túnica cenyida molt amunt amb un cinyell; i els peus calçats de sabates punxagudes. La Mare té un escot en diagonal que deixa al descobert tot el pit esquerra, un pit opulent que l'Infant pren amb les dues mans mentre acosta els llavis al mugró. Aquesta és la característica principal de la Mare de Déu del Far, la que l'ha fet més popular i que l'ha convertit en advocada de las meres que alleten els seus fills.

L'Infant, de galtes rodones i cabell arrissat que s'apresta amb avidesa a la vital funció de mamar, té el peu nu sobre els plecs del mantell. La posició és més aviat forçada, però es veu clar que l'artista el volgué representar de perfil i en una actitud més simbòlica que real.

La imatge va semblar indecorosa al púdic bisbe de Vic, Francesc de Beyán, que, en una visita que hi va fer l'1 d'agost de 1.786, va deixar escrit, entre moltes altres disposicions: "Así mismo mandamos que con algún adorno decente se cubran los pechos de la Virgen y se ponga en toda la decencia y regularidad correspondiente". Aquesta decència i regularitat va consistir a bastir la imatge amb vestidures postisses, com ens la presenten els gravats dels antics goigs del se-

GOIGS NTRA. SRA.

que es venera en
San Martí
Bisbat de Vich

a llaor de DEL FAR

la parroquia de
Sacalm,
Província de Girona

Puix us heu dignat honrar
aquest lloc, sagrada aurora:
Sigueu nostra intercessora
Verge Maria del Far.

La guis i far radiant
en el mar tempestuós
d'aquest món, sols troba en Vós
tot infeliç navegant,
que si us invoca a l'instant
a segur port ve a parar.

Fòreu Vós port de salut
per tot el llinatge humà,
puix vostre Fill el lliurà
de la dura esclavitud;
l'infernai serpent vençut
sots vostres peus va quedar.

Aquesta terra deserta
heu elegit per estada,
que estant a Vós consagrada
té del Cel la porta oberta,
i d'obtenir-lo està certa
puix per Vós confia entrar.

Des d'ella espurnes d'amor
escampeu per al veïnat,
amb què el cor dur i obstinat,
reblaniu del pecador;
i al just constància i fervor
vostra mà es digna allargar.

Rodejada de les valls
d'Hostoles, Amer, Rupit,
com altra invicta Judit,
defenseu vostres vassalls;
en ses penes i treballs
els sou consol singular.

Sou bonica com la lluna,
elegida com el sol,
que amb vostre clar tomasol
no ens deixeu tenebra alguna;
milloreu nostra fortuna,
apartant-nos de pecar.

Amb cordial devoció
sou de la gent visitada,
de Sant Marc en la diada
amb solemne processó,
la qual vostra protecció
humilment ve a implorar.

Sou en qualsevol caiguda
segur i prompte remei,
puig del vostre amor és llei
en tot perill donar ajuda;
tot braç i cama rompuda
sabeu Vós consolidar.

No pot vostra pietat
deixar-nos deseparats
quan pateixen els sembrats
en el temps de sequedat;

ans hé amb lliberalitat
pluja abundant soleu dar.

Vostra imatge peregrina
aconsola a tot malalt
perquè de qualsevol mal
és eficaç medecina;
del pic de cuca danyina
també acostumeu curar.

Quan Carles l'Emperador
i son fill Felip segon
moriren en aquest món,
dàreu senyals de dolor
tocant amb so de tristor
les campanes de l'altar.

Sou, Mare i divina Esposa,
un refugi per a tots;
empareu vostres devots
puix amb Déu sou poderosa;
mostreu-nos estar gojosa
si us venim a visitar.

TORNADA

Puix sempre us digneu donar
socors a aquell que us implora:
Sigueu nostra intercessora
Verge Maria del Far.

v). *Ora pro nobis Sancta Dei Genitrix.*

n). *Ut digni efficiamur promissionibus Christi.*

OREMUS: *Concede nos famulos tuos, quaesumus Domine Deus, perpetua mentis et corporis sanitate gaudere: et gloriosa Beatae Mariae semper Virginis intercessione, a praesenti liberari tristitia, et aeterna perfrui laetitia. Per Christum Dominum nostrum. Amen.*

L'Erm. i Rvdm. Dr. D. Josep Torres i Bages. Bisbe que fou de Vich, concedí 50 dies d'indulgència als fidels que devotament cantin, llegixin o cantin llegir els presents Goigs.

gle passat. Aquest atemptat a l'art i a la devoció de la gent va perdurar fins el 1.922.

El bon encert de retornar-la a la seva bellesa i estat natural va provenir de Mn. Josep Gudiol i va rebre la plena aprovació del bisbe Francesc Muñoz. Per això fou portada a Vic i restaurada o pintada de nou per l'escultor viguetà Pere Puntí.

Els goigs antics dels santuaris són un dels testimonis més reveladors de la devoció popular; la gent els guardava, els cantava i eren un record del santuari o imatge que ells glossaven. L'origen dels goigs és molt antic, per tant, el Far es va integrar molt aviat a aquesta activitat devocional puix se sap que el 1.601 ja es componien uns goigs per al Far, encara que no s'hagi conservat cap exemplar anterior al segle XIX. Avui dia coneixem dues versions dels goigs del Far: les anomenades Cobles i els goigs pròpiament dits, els quals, modificats en la seva ortografia, s'imprimeixen encara.

SANT ESTEVE d'EN BAS

Municipi de la Garrotxa, unit el 1.963 als de Joanetes, la Pinya i Sant Privat d'en Bas, que formen en un nou municipi dit de la Vall d'en Bas, amb capital el Mallol.

El poble és a la dreta del riu Fluvià, al peu de la serra de Murrià.

L'església parroquial de Sant Esteve conserva elements de construcció romànica del segle XII (consagrada el 1.119) com l'absis i alguns capitells, però la major part és posterior als terratrèmols del segle XV.

La pica baptismal, una de les més grans de la comarca, té per sòcol un capitell posat a l'inraves, el qual podria procedir de la portalada principal derruïda pels terratrèmols o en la reconstrucció posterior. La peça més important d'aquesta església sembla ésser fins avui, la Majestat que no es pot veure perquè està a les golfes. També hi ha, d'un valor inqüestionable, el capitell o "pilar" de la Mare de Déu.

El lloc és esmentat ja el 904, i fou un dels nuclis més importants del vescomtat de Bas, i els segles XII i XIII fou centre d'una batllia. Dins el terme s'aixecava l'antic castell dels vescomtes, el

Castelló d'en Bas amb l'església de Sant Miquel de Castelló.

SANT FELIU DE PALLEROLS

També municipi de la Garrotxa, està situat a la vall d'Hostoles. Comprén la capçalera del riu Bruguent i les dues valls, afluent per l'esquerra de Sant Iscle i d'Aiguabella. La vall és tancada al nord per tres serres del Corb i de Fontpobra, per les de Marbolénia, de Murrià, de Sta. Cecília i els cingles de la Salut, a l'oest, i per les elevacions on s'aixequen el volcà de Treiter i el puig del castell d'Hostoles, a l'est.

La vila és a banda i banda del riu Bruguent, als peus dels cingles i santuari de la Salut, que fou fundat el 1.642 per Joan Carbonés, que col·locà una imatge mariana en una balma de la roca d'en Claperols, amb el nom de la Font de la Salut. Es celebra una aplec el dia 21 de setembre i s'hi anava en processó per la Santa Creu de Maig.

L'església parroquial és obra del segle XVII. El lloc fou del terme del castell d'Hostoles i formà part posteriorment de la batllia reial del mateix nom. El municipi comprén, a més, els pobles de Sant Iscle de Colltort i Sant Miquel de Pineda; fins el darrer terç del segle XIX en depenien també les Planes d'Hostoles.

AMER

L'història d'Amer es deguda al monestir benedictí de Santa Maria, que fou fundat vers l'any 820 per l'abat Deodat. La llegenda atribueix la fundació a Carlemany, en un lloc dit Sant Medir, i que l'any 949 es traslladà a Amer.

Durant els segles el monestir adquirí grans dominis, el 1381 obtenia plena jurisdicció sobre la vila d'Amer fundada al seu redós.

Els anys 1.427 i 1.428, uns terratrèmols trasvalsaren tota la comarca i especialment la zona propera a Amer, ocasionant la destrucció de la vila i monestir, del qual actualment en queden da la primitiva església un absis i una absidiola amb arcuacions i bandes llombardes. El monestir fou reconstruït en un nou estil i fou actiu fins el 1.835, any de la dezamortització de Mendizabal, que com tants

.../...

d'a'tres fou subastat i els monjos expulsat.

Avui, la vila d'Amer conserva moltes places i carrers amb regust antic, amb una magnífica plaça porxada.

En la plaça Sant Miquel, és pot admirar un monument que la vila ha dedicat als seus músics. Aquí hi han nascut i hi viuen grans instrumentistes i compositors, recordem per exemple, els germans Pere i Joan Parés de la cobla "La Principal" de la Bisbal i el contrabaix Joan Xandrich de la mateixa cobla, així com el trombó Martí Teixidor, Pere Fontàs, director de la cobla "Selvatana", el "llebre" trompeta de la "Ciutat de Girona" i també en Josep Roure, tenora que fou de la cobla de la Bisbal i la Miramar, ara inactiu, i molts d'altres

SANT MARTÍ SACALM I EL TERME DE FORNILS

Poble i parròquia del municipi de Susqueda, comarca de la Selva, situat als peus de la cinglera del Far. S'estén per una planura irregular o Pla de Sant Martí, i s'aboca, a mitjorn, fins la vall del riu Ter.

La població actual no arriba, avui dia, als 75 habitants; si bé el 1.855 en tenia un total de 520; repartides, 70 d'elles al sector del Far i les 450 restants al Pla de Sant Martí i els seus voltants. Això explica l'estat d'abandó i ruina de la majoria de les masies d'aquesta zona.

Sant Martí Sacalm, és esmentat ja amb el nom de Cantallops el 981. És el nom més primitiu de la parròquia. Era l'eix central de la vida antiga del terme. S'aixeca sobre un turonet, en un extrem del Pla de Sant Martí, a una alçada de 835 m. Fou refeta el segle XVII, aprofitant alguns murs i capella lateral de l'antiga; composta doncs, actualment, d'una nau amb capelles laterals i un campanar de dos cossos acabat amb forma piramidal.

Darrera l'església, poden observar-se algunes tombes cavades a la pedra que denoten l'origen del culte amb molta prouitut, possiblement el segle X.

Tot el terme de Sant Martí Sacalm i el de Susqueda es consideren dintre de l'antic terme senyorial del Castell de Fornils, situat dintre la demarcació parroquial de Sant Martí. Avui dia l'antic castell

.../...

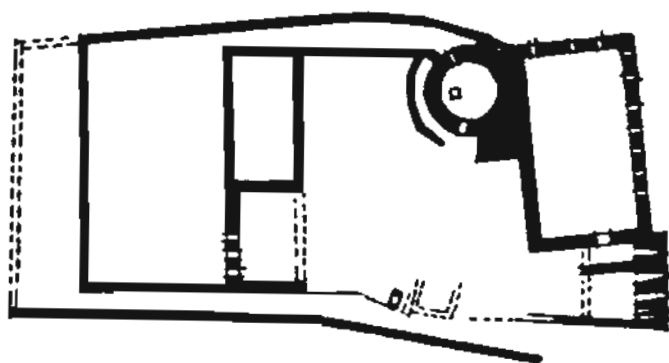
de Fornils i la sufragània de Sant Pere de Fornils, creada en torn d'ell, són pràcticament oblidats. Només es conserva el topònim de la Vall de Fornils, on radiquen encara els masos del Roure, les Glèies (abans Esglésies), les Comes, la Triola, i Sant Pau; tots ells abans amb el cognom "de Fornils". És un nom encara viu a la comarca, però que no trobareu en cap mapa o guia excursionista, tot i la presència ben manifesta del seu vell castell. (vegeu descripció).

La Vall de Fornils, presidida per les ruïnes del castell, s'en-dinsa entre les cingleres del Far i de Casadevall i és travessada pel torrent de l'Om o del Papalló. En la seva vessant Sud, té la petita serra de Sant Pau, que recorda la capella sense culte i la masia de Sant Pau de Fornils o de la Coma; citada el 1.262, i que va tenir culte fins el 1.936.

Aquesta capella devia existir ja en l'època romànica, i no massa lluny de l'església de Sant Pere, segons menciona un testament datat el 1.269, i encara en un altre manuscrit del 1.317. Se suposa es devia perdre amb el despoblament del segle XIV. Si ens fixéssim amb la toponímia, intentàriem trobar aquesta capella avui totalment ignorada, al Mas Glèies, que es deia abans Mas Esglésies; però segons es conta d'un home que havia recorregut molt aquesta zona, afirmava haver trobat unes ruïnes d'una antiga església entre el castell de Fornils i el Mas Roure; cosa que avui dia encara no s'ha pogut comprovar.

CASTELL DE FORNILS

El castell de Fornils, dit "del Roure" o "de Santa Pau", està situat entre les finques de les Glèies i la Triola, al peu dels imponents cingles del Far i Casadevall, dalt d'un pujol pròxim a la capella de Sant Pau de Fornils. Pel fet que aquest castell pertanyia al mateix senyor de Rupit, i a causa de la importància que adquirí el castell de Rupit, el de Fornils va anar quedant postergat i el seu nom es conservava

CROQUIS DEL CASTELL DE FORNILS
Segons A.E.W.Cooper

solament en la documentació.

Es formà del fraccionament de l'antic castell de Fàbregues i donà nom a l'església de Santa Maria de Fornils, desapareguda, i a Sant Pau de Fornils o de la Coma, sense culte. Pertangué als Cardona, als Pallars i als Cruïlles.

De l'enrunat castell destaca una torre de planta circular i exhibeix alguna paret de bon veure.

ANGLÈS

Un bon coneixedor del país opina que el nom respon a unes característiques topogràfiques no de la vila, sinó de la vall, estrenyent-se formant un angle o racó contra les muntanyes.

Documents antics mostren l'existència d'un castell que havia estat propietat dels vescomtes de Cabrera.

La vila data dels segles XVI i XVII. Edificada en un petit promontori, protegida per un castell i envoltada de fermes muralles, la població d'Anglès era considerada com inexpugnable. Des del castell hom podia anar al baluard de Sant Miquel, i d'aquí a la capella, passant per una galeria coberta de la qual no resten quasi vestigis. L'actual església parroquial era la capella del castell. La Plaça Major era la plaça d'armes d'aquest castell, conservat encara en bon estat el 1.824.

D'aquest antic castell només romanen en el present unes ruïnes. L'anomenada "Vila vella" és, com expressa el nom, la part més antiga de la població i estigué circuida de muralles, amb un perímetre que era delimitat pels actuals carrers d'Amunt, de la Capella, d'Avall i comprenia també la plaça. Aquestes muralles foren edificades en el segle XVI. Algunes de les cases situades en aquest antic recinte conserven encara, en els finestrals, detalls molt bells i de valor arqueològic.

El recinte ha merescut, fa pocs anys, la distinció de "conjunt històric-artístic".

Al terme hi ha el poble de Sant Amanç, on hi ha una capella romànica d'absis rectangular i volta de canó, els barris de Cuc i de La Farga, els veïnats del Pla d'Amunt i del Pla d'Avall. Hi ha també el Santuari de Sta. Bàrbara i l'església romànica de Sant Pere Sestron-

.../...

ques, d'absis llis, porta adovellada i campanr de paret i fines-
tra d'espitllera..

El carrer a Vall immuniex tota bona protecció a la vila d'Angles

El recinte d'Angles ha estat declarat «conjunt històric artístic».

DESCRIPCIO DE L' ITINERARI

Iniciem l'excursió davant mateix de la portalada de l'església parroquial de Rupit, i en direcció a migjorn, per trencar ben aviat pel primer carrer a mà esquerra. Amb pendent descendent fem cap molt aviat a la sortida del poble, on s'obre una àmplia panoràmica vers llevant. Davant nostre, dalt un turonet, sobte l'elegància de la façana principal de l'ermita dedicada a Santa Magdalena.

Un fort revol, segons la indicació d'una senyal "Salt de Sallent" ens obliga a passar per un pont, sota mateix d'una casa.

Per un corriol, al principi esgraonat, descendim tot seguit en la mateixa direcció de la riera de Rupit. Ara, sobre mateix d'un marge que separa unes feixes de camps conreats.

6' Baixem uns pocs graons i traspassem una torrentera que vint metres més avall desguassa a la riera. El corriol es fa pujador, i ja fins el Salt de Sallent en direcció a migjorn. La riera ens queda a baix a mà dreta.

14' Un corriol a mà dreta que seguirem, farà que ens separem momentàniament del nostre camí, per a poder contemplar des de la part baixa el Salt del Molí del Rodó.

23' Remuntem pel mateix corriol i tornem a reprendre el nostre camí amb la mateixa direcció que portavem.

25' Salt i Font de la POMAREDA. Repetim la mateixa operació anterior. Aquest salt, potser més espectacular encara que el precedent, ens permet efectuar bones fotografies (tot pensant en el concurs), sobre mateix d'unes grans pedres que hi han dins el congost.

Aprofiteu la font de la Pomareda per omplir les vostres cantimplores, doncs, durant tot el camí no tindrem ocasió de tornar-les a omplir.

34' De nou, tornem al nostre corriol primitiu. Poca estona després, hem de creuar la riera sobre mateix d'unes pedres no massa ben disposades.

42' SALT DE SALLENT. Ens trobem sobre mateix de la gran cascada. Abans de caure a l'espedit, l'aigua ha erosionat la pedra en el llit

.../...

de la riera formant capricioses cavitats. Es demana prodència a l'atancar-vos al fil de la cinglera.

Tornem a travessar la riera, i ara resseguiem la cinglera en direcció a llevant.

53' Se'ns ofereixen bones perspectives del salt, sobretot des d'un lloc determinat protegit per una alzina.

56' Traspassem un camp ermotat. Altívol i majestuós se'ns presenta la cresta del castell de l'Envestida. Poc després fem cap a l'inici del camí que ens farà descendir pel Grau de la Donada.

Aquest camí empedrat i molt antic, amb forta pendent i tot fent ziga-zagues, en pocs moments ens situarà sota la cinglera.

1 h. 04' S'acaba la forta pendent i les ziga-zagues. Una senyal ens indica la direcció de la Donada. El corriol, dins un bosc d'alzines, continua éssent baixador.

1 h. 12' Balconada rocosa que sobressurt de la frondositat del bosc, amb bona vista sobre l'AGULLOLA de Sant Joan de Fàbregues.

1 h. 17' Restes d'una edificació que no podem assegurar per a què servia. A partir d'ara, el camí devalla fortament.

1 h. 27' Traspassem el llit d'una torrentera que actualment porta aigua. El corriol es torna ascendent.

1 h. 30' La DONADA. Passem a frec de la masia.

1 h. 34' Al cap de poca estona entrem en una pista forestal de formació recent.

1 h. 36' Deixem a mà dreta una bifurcació de la pista forestal.

1 h. 39' Una altra branca de pista se'ns ajunta per l'esquerra.

1 h. 42' Soltadament s'acaba la pista i entrem per un corriol

1 h. 44' Traspassem el llit del torrent de CASADEVALL, sense aigua. Segueix el corriol de forma ascendent.

2 h. 00' Passem molt a prop del caseriu de les COMES, que deixem a mà esquerra. Tot planejant, donem el tomb pel faldar de la muntanya que s'inicia sota mateix de la cinglera de Casadevall.

2 h. 05' Se'ns ofereix davant nostre una àmplia visió de la comarca, i des d'on albirem per primer cop la cinglerada del Far per la seva vessant meridional. El corriol queda transformat en camí de carro.

2 h. 12' Deixem una bifurcació a mà esquerra que ens menaria a les GLEIES. Caseriu que ens queda enlairat i que no podrem veure fins al cap d'una bona estona; i precisament des de bastant lluny. El camí s'endinsa paral·lel a la cinglera, en direcció nord; per acostar-se i de forma baixadora cap al llit del torrent.

2 h. 24' Després d'unes sobtades gira-gonces, traspassem el torrent de l'OM, conductor d'un respectable cabal d'aigua.

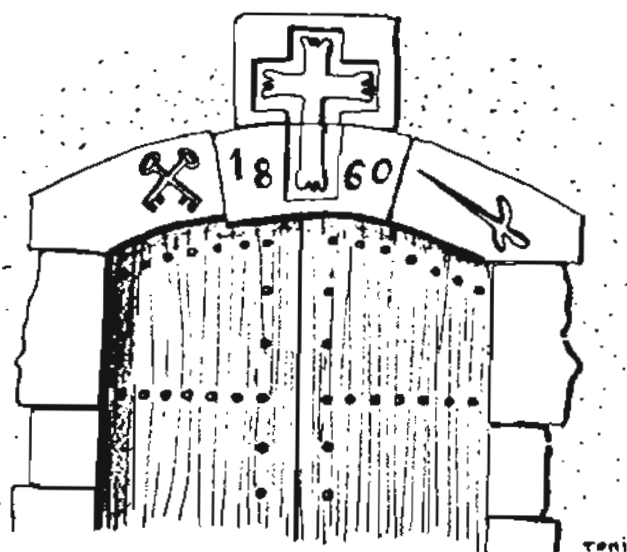
Remuntant la vessant oposada ens queda a l'esquerra la masia del ROURE, amb la restes del seu Molí; i el qual ja hem vist poc abans de traspasar el torrent. El camí, gens perdedor, segueix ben ample.

2 h. 32' Arribem a una replaceta força assolellada, des d'on s'albira perfectament, a migjorn, dalt un turonet (582 m.), les restes del castell de FORNILS (vegeu la descripció). Un petit llac alimentat per aigua de pluja, serveix ja perquè s'hi reproduïxin les granotes. Seguim avançant pel bon camí, en direcció a llevant.

Al cap de poc, el camí gira vers migjorn, i ens queden a l'esquerra les masies de la TRIOLA i la CASA NOVA DEL RACÓ, ja sota mateix de la impressionant cinglera del Far.

2 h. 47' Poc després, i en el mateix revolt del camí que se seguirà cap a llevant; i a la dreta d'aquest, s'hi troba la capella i la masia de SANT PAU DE FORNILS (640 m.). Esplèndida visió cap a tot arreu, especialment, sobre el torrent de l'Om.

2 h. 53' De nou, creuem el llit d'un torrent, aquest cop sense aigua

LLINDA DEL PORTAL DE LA CAPELLA DE
SANT PAU DE FORNILS

El camí és ara ascendent,
i de forma continuada. Quan
arribem a dalt del collet,
queda a l'esquerra del camí
el caseriu del MASÓ.

3 h. 02' Surt del nostre ca-
mí una bifurcació que deses-
timarem. Ens trobem ara sobre
la Plana dels Corbs.

3 h. 28' El camí es fa molt
ombríbol, i en una clariana

podem contemplar de nou des d'una prespectiva frontal, la cinglera
del santuadi del Far. (1.123).

3 h. 34' El camí desenboca perpendicularment a una pista que re-
presenta la nova via de comunicació per a vehicles entre Sant Martí
Sacalm i Amer. Les rodalies d'aquesta cruïlla serveixen per aparca-
ment de cotxes.

Seguim a mà dreta, i davant nostre queda enlairat el cementiri
i l'església de Sant Martí Sacalm.

3 h. 40' Arribem al veïnat de Sant Martí Sacalm, on fineix l'excur-
sió. La resta de l'expedició i l'autocar ens esperen.

BIBLIOGRAFIA

- Ramon Vinyeta; Rupit, guia turística; any 1.971.
- Antoni Pladevall i Font; El santuari del Far (Collsacabra-Guillerries); any 1.980.
- Ramon Vinyeta; Les Gorgues (Collsacabra occidental), guia muntanyenca; Editorial Montblanc, 2ª edició any 1.961.
- Josep M. Albaigès i Olivart; La Salut i el Far; any 1.979.
- Ramon Vinyeta; El Collsacabra, els salts i cascades; Col·lecció: Art i Paisatge; Editorial Cel Blau, 1ª edició setembre 1.980.
- Guillerries-Collsacabra (Guia cartogràfica); Editorial Alpina.
- Els Castells Catalans. Volums III i IV; Editor: Rafael Dalmau; any 1.971.
- Gran Enciclopèdia Catalana.
- Cordada; revista mensual d'excursionisme. Número 26, maig del 1.957
- Pius Font i Quer; Plantas Medicinales (El Dioscórides Renovado); Editorial Labor; any 1.973.
- Piu Font i Quer; Iniciació a la botànica; Editorial Fontalba, 2ª edició, any 1.979.
- F. Masclans; Guia per a conèixer els arbres; Editorial Montblanc, 4ª edició, any 1.977.
- F. Masclans; Guia per a conèixer els arbusts i les lianes; Editorial Montblanc, any 1.978.
- M. Riera i Tusell; La vegetació de la regió volcànica d'Olot; Excel·lentíssim Ajuntament d'Olot, any 1.979.
- O. Riba i Arderiu, i d'altres; Geografia Física dels Països Catalans; Editorial Ketres, any 1.976.
- M. Mongé; El bosc i la ciutat; Editorial Teide; any 1.979
- Ll. Solé i Sabarís; Geografia de Catalunya; Editorial Aedos, 1.968.
- Vicenç Buron; Esglésies Romàniques Catalanes, guia; Editorial Artestudi, 2ª edició, any 1.981.
- R. Grabalosa; Les Valls d'Olot. La Plana d'en Bas i les Terres de Bianya; Editorial Montblanc-Martin; any 1.975.

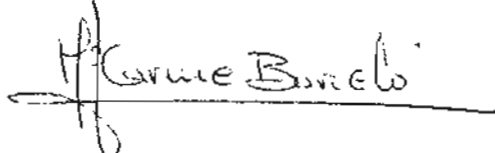
D' AQUEST TREBALL SE N' HAN FET UN TOTAL
DE QUARANTA EXEMPLARS, SIGNATS I NUMERATS.

Nº 010

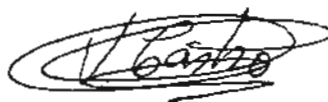
Vilanova i la Geltrú, Primavera del 1.981

El treball ha estat confeccionat per:

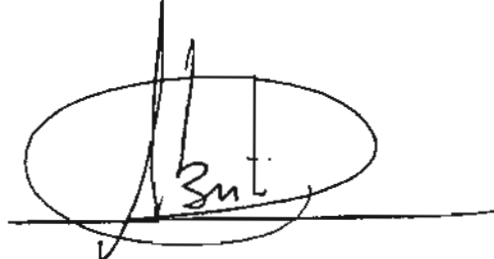
M. Carme BARCELÓ i MARTÍ

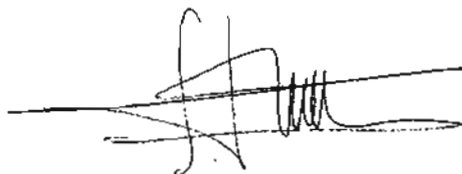
Virtut CASTRO CAÑAVERAS

Salvador BUTÍ i PAPIOL

Antoni SAGARRA i MAS

CARRETERA ——— PUIG O CRESTA
CAMI ——— CAPELLA O ERMITA
CORRIOL - - - - - MINA
RIERA O TORRENT ——— RUINES

SECCIÓ DE CULTURA DE L'AGRUPACIÓ EXCURSIONISTA TALAIÀ

